

La transcendència del xafardeig intrascendent

per JORGE WAGENSBERG

Hi hagué un temps en què l'*Homo sapiens* coexistia amb altres espècies del gènere, com l'*Homo neanderthalensis* o l'*Homo denisova*. No obstant això, tots els grups eren molt reduïts. Avui constatem dues evidències: ens hem quedat tots sols com a espècie (1) i vivim en col·lectius de milers o milions d'individus (2). La història de la infàmia de la humanitat és la història de la intolerància entre col·lectius humans que pertanyen a una sola espècie. Avui anomenem racista aquell que no necessita sortir de la seua espècie per a trobar diferències suficients per les quals odiar. Com se sentiria si es veiés obligat a compartir un autobús amb un ciutadà neandertal? Molts potser diguin que quelcom així és precisament el que degué succeir perquè finalment aconseguíem quedar-nos tots sols com a espècie al planeta. En les primeres batusses entre *sapiens* i neandertals es van imposar els segons. En l'un contra un, i en el pocs contra pocs, el neandertal tenia totes les de guanyar, potser per la seva fortalesa, potser per la seva agressivitat. Quan es van capgirar els termes? Les altres espècies del gènere *Homo* es van extingir per si soles o amb l'ajuda del *sapiens*? I si és així, com ho va aconseguir?

L'antropòleg Yuval Noah Harari té una proposta ben original. Els humans van aconseguir formar grans col·lectius en dos temps. En una primera fase van passar de grups de pocs individus a grups d'uns 150. I en una segona fase van saltar a col·lectius de milions d'individus. Què és el que degué canviar perquè la cohesió social reeixís a mantenir aplegats col·lectius tan nombrosos? Segons el professor Harari, la primera fase es va assolir amb l'adquisició d'una nova capacitat: el xafardeig. Una mutació va permetre un salt en el llenguatge el qual, al seu torn, va permetre xalar parlant (sobretot malament) del proïsme. La idea és que un líder no pot mantenir la unitat d'un grup en què la major part dels individus no el coneixen directament i més encara quan no hi ha la possibilitat de fer-ho indirectament. Però si en la ment s'instal·la una mena de gaudi per comentar el que li passa al veí, llavors el líder ja no ha d'estar renovant la seva autoritat conversant en directe amb cadascun dels membres del grup. «Que es parli de mi encara que sigui bé!», Salvador Dalí *dixit*. Cap altre animal xafardeja. Senzillament no té llenguatge per fer-ho. El llenguatge animal existeix. No hi ha dubte sobre això, però només és ca-

Jorge Wagensberg

«La història de la infàmia de la humanitat és la història de la intolerància entre col·lectius humans que pertanyen a una sola espècie»

paç de transmetre informació en paquets massa rígids, previsibles i tancats. Per exemple, una mona pot soltar un crit que signifiqui: «Atenció, atenció, s'acosta una àguila!» N'estem segurs perquè si enregistrem aquest xiscle i l'hi fem escoltar en fals a un grup de mones, aquestes reaccionen aixecant la vista esparverades buscant la posició de l'amenaça anunciada. Fins i tot hi ha mones que usen aquest missatge codificat per a mentir i aconseguir així el menjar que una altra mona abandona precipitadament. No obstant això, el diccionari d'aquesta mena de missatges és curt i rígid. Amb un llenguatge així es resolen un grapat de problemes de supervivència, però no es pot improvisar enfront dels capritxos de la incertesa. El plaer i la capacitat de xafardejar és l'indici clar que el llenguatge ha evolucionat prou per comunicar idees fresques del moment. El plaer per tafanejar permet mantenir units col·lectius d'uns 150 membres. No és gaire, però potser sí suficient perquè un grup gran de *sapiens* s'imposi a d'altres de més petits de neandertals. Com es veu, la premsa del cor (i l'anomenada televisió brossa en què es ventila la vida íntima de prescindibles famosos i d'im prescindibles desconeguts) té unes arrels que s'enfonsen en les profunditats mateixes de l'*Homo sapiens*. El pas següent és aconseguir col·lectius que cohesionen desenes de milers o milions d'individus. Per a això cal un segon salt, el que s'aconsegueix amb un llenguatge capaç de relatar i transmetre mites, ficcions, llegendes o creences. Som ja en la invenció dels déus i de les pàtries. ☺

Jorge Wagensberg, Professor titular del departament de Física Fonamental, Universitat de Barcelona.